
KÁROLY MORVAY

**PROBLEMES DE FRASEOLOGIA
I FRASEOGRAFIA CATALANES**

CONSIDERACIONS INICIALS

El terme *fraseografia* 'lexicografia fraseològica' no figura als diccionaris catalans, ni és —que jo sàpiga— emprat en la terminologia lingüística catalana. L'utilitzo per a denominar la disciplina lingüística que es dedica a recollir i registrar el conjunt (o una part) de les *unitats fraseològiques* d'una llengua (o de diferents llengües). Entenc per unitats fraseològiques —denominades també unitats lèxiques pluriverbals i mencionades en aquest article també com a fraseologismes— tota mena de combinacions fixes de paraules.

En l'ús corrent, i parcialment també a les publicacions especialitzades, es fa referència sovint a les unitats fraseològiques amb diferents noms poc precisos (locucions i frases fetes, expressions, estereotips, dites, girs, proverbis, modismes, idiotismes, etc.). S'utilitza moltes vegades el mateix nom (per ex. locució o frase feta) per a denominar fenòmens lingüístics diferents. Com diuen els autors del *Diccionari de locucions i de frases fetes*: «Hom es refereix als conceptes de «locució» i «frase feta» sense que sigui prou clar què suposen.» [9]¹

Els marcs del present article no em permeten entrar en precisions sobre l'espínós problema de la classificació dels fraseologismes i sobre les fronteres de la fraseologia (unitats fraseològiques mínimes, construccions fraseologitzades, «*col·locacions*», etc.

(1) Raspall, J., MARTÍ, J. *Diccionari de locucions i de frases fetes*, Barcelona 1984. Al llarg d'aquest article els números entre claudàtors assenyalen la pàgina (les pàgines) on es troben els fragments esmentats.

Voldria només expressar aquí la meua estranyesa pel fet que el diccionari de Joana Raspall i Joan Martí contingui també, com diuen ells mateixos a la introducció, «estereotips d'una sola paraula: *alça!*, *apa!*, *ecs!*, *ei!*, *mosca!*, *etc.*, *etc.*» [10], que per a ells són «idiotismes, diccions peculiars fixades per l'ús». [10]

Per parlar de la disciplina lingüística que estudia les unitats fraseològiques empro el terme *fraseologia*, el qual comença a ser conegut i utilitzat en treballs lingüístics catalans. Seguint tradicions lingüístiques d'altres països l'utilitzo també referint-me al conjunt d'unitats fraseològiques d'una llengua, o d'un autor, parlant per exemple de *fraseologia catalana*. Els diccionaris catalans monolingües no registren encara aquestes accepcions lingüístiques de la paraula, però les podem trobar ja a certs diccionaris bilingües. (Vegeu els articles corresponents del *Diccionari Català-Hongarès* (DCH) i del *Diccionari Català-Italià* (DCI) d'*Enciclopèdia Catalana*. Tres de les obres lexicogràfiques d'aquesta editorial,² el *Diccionari Català-Aleman* (DCAI), el *Català-Rus* (DCR) i el DCH utilitzen a les seves introduccions el terme *fraseologia*.

DICCIONARIS I FRASEOLOGIA

El manual *La lexicografia*, de l'il·lustre catalanòfil alemany G. Haensch i dels seus col·laboradors,³ subratlla que els diccionaris haurien de tenir en compte, molt més que al passat, les col·locacions i unitats fraseològiques [258] i posant com a exemple el *Diccionari castellà-català/català-castellà*, de S. Albertí critica el registrament de paraules aïllades i l'omissió de la indicació de possibles construccions gramaticals, col·locacions, frases fetes, modismes, etc. [414]. Al mateix temps considera que els diccionaris, molt especialment els bilingües, haurien de facilitar un màxim d'instruccions per al seu ús, donant a la part introductòria informacions també sobre la lematització de les unitats lèxiques pluriverbals. [458]

A l'article *Cop d'ull sobre uns quants diccionaris castellà-català*⁴ G. Haensch, recalca: «per a la lematització de les unitats lèxiques pluriverbals s'han d'aplicar regles fixes i uniformes que haurien d'ésser explicades en les *Instruccions* dels diccionaris». [131]

En el present article em proposo analitzar el contingut de les instruccions dels diccionaris monolingües i bilingües catalans, i les informacions que hi faciliten els autors respecte al tractament de les unitats fraseològiques als diccionaris.⁵ Anticipant els resultats d'aquest examen diré que sorprèn que les obres lexicogràfiques catalanes, molt especialment els diccionaris monolingües, dediquin tan escassa atenció a aquesta problemàtica, i que els bilingües ho facin de manera tan poc sistematitzada. Per demostrar aquest fet he preferit citar –amb tots els ets i uts– els fragments corresponents dels

(2) Considerant que es tracta de publicacions conegudes no especifico les referències bibliogràfiques dels diccionaris esmentats en aquest article.

(3) HAENSCH, G., WOLF, L., ETTINGER, S., WERNER, R. *La lexicografia (De la lingüística teòrica a la lexicografia pràctica)*, Madrid, 1982.

(4) HAENSCH, G. «Cop d'ull sobre uns quants diccionaris castellà-català», *Estudis de llengua i literatura catalanes XVI. Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit* 8, Barcelona 1988, pàgs. 113-144.

(5) Deixo de banda el diccionari semifraseològic de Joana Raspall i Joan Martí que –ja que es tracta d'una obra especial– mereix una anàlisi més detinguda.

diccionaris examinats, i no pas intentar resumir el seu contingut amb les meves pròpies paraules.

Són moltes les publicacions que com el mencionat article del professor G. Haensch criden l'atenció sobre la importància i les deficiències del tractament dels fraseologismes als diccionaris.⁶

El *Diccionari General de la Llengua Catalana* (DGLC) de Fabra i la seva edició manual de l'any 1983 (Fabra manual) a la llista d'abreviatures enumeren quatre menes de locucions (locució adjectival, adverbial, conjuncional, prepositiva), però ni un ni l'altre no diuen res respecte al tractament de les combinacions fixes de paraules a les seves *Instruccions per al maneig del diccionari*. Hi trobem només una observació que es refereix a les combinacions lliures (exemples) a l'apartat dedicat a la puntuació emprada en les definicions i que diu: «“empenta, estirada, forta” vol dir “empenta forta, estirada forta”, mentre que si l'adjectiu *forta* es referís al substantiu *estirada*, s'hauria escrit “empenta, estirada forta”.» [DGLC, XXV; Fabra manual, XV]

El *Diccionari de la Llengua Catalana* (DLC) d'Enciclopèdia Catalana en la seva segona edició corregida i revisada, de 1983, afegeix a les abreviatures del DGLC locució llatina, interjectiva, verbal, i n'elimina la locució adjectival. Les indicacions de les *Instruccions per al maneig del diccionari* són precàries i molt poc precises: «Les locucions formades per noms comuns entren per aquell mot que ha semblat més característic, i, en general, constitueixen una accepció dins l'article encapçalat per aquest mot (ex: **donar abast** és una accepció dins l'article **abast**), amb el benentès que, si hom no les trobés en un article concret, pot cercar-ne l'entrada en qualsevol dels altres mots que formen part de la locució.» [11]

Entre els diccionaris bilingües de l'Enciclopèdia Catalana, prenent en consideració sols els que tenen com a llengua de sortida el català, són quatre que parlen més detalladament del tema: el *Diccionari Català-Italià*, el *Català-Rus*, el *Català-Hongarès*, i el *Català-Castellà* (DCat-Cast). Cal dir, però, que també els altres hi dediquen més atenció que els diccionaris monolingües.

El *Diccionari Català-Francès* (DCF) enumera amb abreviatures cinc tipus de locucions (locució adjectival, adverbial, conjuncional, preposicional i pronominal) i també el proverbi, cosa que fan pocs d'aquests diccionaris. La introducció, redactada només en francès, dona indicacions sobre l'ordre d'aparició de les locucions i frases fetes dins de l'article i sobre el tractament tipogràfic dels fraseologismes polisèmics. El *Diccionari Francès-Català* (DFC) repeteix en català aquestes mateixes escasses instruccions. L'apartat *Ús del diccionari* de la introducció ens informa: «*locucions i frases*: Són ordenades així: locucions, exemples, frases sense verb, frases amb verb, proverbis. Cada frase o cada locució pot tenir diferents accepcions, les quals són separades per una ratlla vertical.» [551; a la nova edició: p. 12]

El *Diccionari Català-Alemanys* menciona entre les abreviatures quatre tipus de locucions (adjectival, adverbial, conjuntiva i prepositiva), mentre que el *Diccionari*

(6) Vegeu entre d'altres:

HAENSCH, G., WOLF, L., ET-
TINGER, S., WERNER, R., 1982.

HAENSCH, G. «La selección del material léxico para diccionarios descriptivos», *Philologica Hispanica in honorem Manuel Alvar II* (Lingüística), Madrid, pàgs. 227-254.

MORVAY, K. «Normalització-normativització dels diccionaris catalans. (El problema de les unitats lèxiques pluriverbals)», *Actes del col·loqui internacional de catalanística a Nàpols (1989)*, Nàpols 1992, pàgs. 583-594.

FALUBA, K., MORVAY, K. «Noticia del diccionario manual catalán-húngaro», *Studia Lexicographica Neolatina*, Szeged 1986, pàgs. 52-81.

Alemanya-Català (DAIC) només parlava de locució adverbial. Al DCAI a l'apartat 2.10. de les *Instruccions per a l'ús del diccionari* hi trobem: «Les locucions amb entrada pròpia són alfabetitzades pel mot principal o pel primer mot de la locució segons que siguin o no catalanes. Exemples: **bastament**: *a ~ (loc adv)*; **a priori** *loc adv*.» [13] A l'apartat 2.3. hi ha una altra petita indicació quant a la forma gràfica dels fraseologismes, que diu: «En les expressions o els exemples d'ús dels mots catalans, sempre en cursiva, una titlla també en cursiva (~) substitueix l'entrada immediata anterior. Exemple: **ball**..., ~ *rodó*; ~**ar**..., *anar a ~* = ball, ball rodó, ballar, anar a ballar». [12]

El DAIC formula d'aquesta manera les informacions sobre aquest mateix aspecte: «En les expressions o idiotismes que pertanyen a un mot, escrites, llevat d'error o d'oblit, *en cursiva*, el signe ~ representa tot el mot precedent sencer, per exemple, després de **Fahr!** ~**t**, *in voller ~* significa *in voller Fahrt* “a tota velocitat”. [9]

Al DAIC hi ha encara una altra informació important amagada sota el punt 17 que ens informa: «és indicat si **una paraula** tendeix al desús o ha esdevingut **obsoleta**: *arc*, i sovint també en quins **camp**s o **terrenys de la vida cultural o econòmica** és usat o té l'origen una paraula, una expressió.» [11]

La introducció del *Diccionari Català-Portuguès* (DCP) està redactada només en portuguès. Entre les abreviatures sols hi figuren locució i locució adverbial. L'única observació que fa referència als equivalents dels fraseologismes es troba a les *Instruções para o uso do dicionário* dins la part dedicada als diferents sentits d'una paraula, on podem llegir: «As frases feitas e idiotismos, por vezes com traduções que se afastam do original ou têm correspondência com frases feitas ou idiotismos próprios da outra língua, vão em negreta.» [7]

El *Diccionari Portuguès-Català* (DPC) a les seves *Normes per a l'ús del diccionari* no sols assenyalava certes solucions gràfiques emprades per a distingir els fraseologismes, sinó que també parla del fenomen de la polisèmia fraseològica: «5.- Les expressions o idiotismes vénen en cursiva i el seu equivalent català en rodó. 6.- Quan una frase té diverses accepcions, aquestes es troben separades per un punt i coma, per exemple: *perder a tramontana* perdre la carta de navegar; perdre el nord; *fig* quedar desorientat, quedar confús, perdre l'oremus.» [7]

El *Diccionari Català-Anglès* (DCAn) dona les abreviatures de locució, locució conjuntiva, prepositiva, verbal, mentre el *Diccionari Anglès-Català* (DAnC) va eliminar de la seva llista tota mena d'abreviatures referents a la locució. De totes maneres és incompreensible que el DCAn presenti només en anglès un esbós de pronúncia i morfologia catalanes i no tingui cap mena d'instruccions de l'ús del diccionari.

El DAnC a *Les notes explicatives* de la introducció parlant de l'organització de l'article, al punt 2.5. ens informa: «Després de les traduccions bàsiques de cada apartat de l'article, vénen, si és necessari, exemples d'ús, modismes, locucions i frases fetes. La col·locació d'aquests exemples d'ús dintre d'un article és sempre problemàtica a causa de la gran diversitat formal que poden presentar i a causa també del canvi de la

naturalesa gramatical que en pot resultar. Tanmateix no hem pas renunciat a seguir uns criteris generals utilitzats amb flexibilitat.» [23]

A continuació s'enumeren sis criteris que parlen d'exemples (exemples d'ús), però quatre d'ells (a-d) es refereixen també a fraseologismes:

a) Els exemples que consisteixen en dues unitats de la mateixa naturalesa (dos noms, dos verbs, dos adjectius, etc.) figuren a l'article del primer element: **bed and breakfast** es trobarà al article encapçalat per **bed**.

b) Els exemples que consisteixen en un verb més un complement figuren a l'article del nucli d'aquest complement: **too seek medical advice** es trobarà al article encapçalat per **advice**, i **to quote without acknowledge** es trobarà a l'article encapçalat per **acknowledge**.

c) Els exemples d'adjectiu seguit de nom, en anglès, poden tenir naturaleses molt diverses. Si ambdós elements han adquirit per l'ús una independència suficient, es trobaran encapçalant un article sols: **back seat**. En cas contrari, es trobaran a l'article encapçalat pel nom: **rude awakening** es trobarà a l'article encapçalat per **awakening**.

d) Si per comptes d'adjectiu seguit de nom, tenim un exemple de nom atributiu –és a dir, en funció d'adjectiu– més nom, s'apliquen els mateixos criteris de c): **surprise attack** es trobarà a l'article encapçalat per **attack**. Noteu, doncs, la diferència entre a) i d). [23]

El *Diccionari Català-Italià* utilitza tres abreviacions referents a locucions (locució adverbial, prepositiva, verbal). La part introductòria de les *Instruccions d'ús del diccionari*, entre altres, crida l'atenció sobre la dificultat de trobar equivalents corresponents a fraseologismes: «L'aspecte pragmàtic ens ha guiat constantment, i sobretot en la traducció de locucions, frases fetes i proverbis». [16]

El DCI i, com veurem més endavant, el DCR aprofiten les experiències del DCat-Cast en el tractament de les unitats fraseològiques. El DCI quant a la lematització i polisèmia dels fraseologismes dona indicacions que provenen d'aquest diccionari. Sobre l'ordre dels mots i indicacions gramaticals podem llegir: «Els mots, com les locucions i les frases fetes, van sempre en rigorós ordre alfabètic. [...] Les frases són ordenades, en un principi, pel primer substantiu o, quan no n'hi ha, pel primer adjectiu o verb. Així, per exemple, **amollar les amarres** entra per **amarra**. En canvi, quan el substantiu és variable, la frase també entra per l'altre element comú. Així, **eixerit com un pèsol** (o **com un gíngol**) (sic!) tindrà entrada per **pèsol**, per **gíngol**, i també per **eixerit**.» [15-16]

Parlant dels diversos sentits d'un mot el DCI no oblida el fenomen de la polisèmia fraseològica: «Les frases i expressions apareixen a continuació de les accepcions, separades [...] per dues barres. (//) i seguides de l'abreviatura de matèria. Els diferents sentits d'una mateixa frase van separats només per una barra (|).» [16]

El *Diccionari Rus-Català* (DRC) elimina de la llista d'abreviatures totes les que es refereixen a locució, donant només la del proverbi. Mentre el DRC al Pròleg sols parla d'expressions, girs i construccions, com ho hem assenyalat ja, el DCR utilitza el terme *fraseologia* a les *Instruccions d'ús del diccionari*. Parlant de les característiques generals de l'obra escriu: «El present diccionari català-rus és [...] el primer a oferir la traducció del lèxic i de la fraseologia catalana al rus. [...] Així, en el diccionari [...] trobareu algunes modificacions amb relació al rus-català [...]. Es tracta bàsicament de canvis de tipografia (per exemple la utilització de [...] negreta en el cas de les expressions i frases fetes catalanes [...]. Hem intentat de presentar una àmplia selecció del vocabulari usual de la llengua catalana enriquida amb moltes paraules i expressions del registre familiar.» [10]

A continuació, a la part dedicada al problema de l'ordenació dels mots i indicacions gramaticals trobem: «Els mots, les locucions i les frases fetes van sempre en rigorós ordre alfabètic. [...] Les frases són ordenades, en principi pel primer substantiu, o quan no n'hi ha cap, pel primer adjectiu o verb. Així per exemple, **amollar les amarres** entra per **amarra**. [...] Les frases i expressions apareixen a continuació de les accepcions, separades també per la doble barra (||) i seguides de l'abreviatura de matèria. Els diferents sentits d'una mateixa frase van separats per la barra simple (|).» [10]

I més avall: «En les traduccions d'exemples o de frases fetes, si dins la frase equivalent hi ha possibilitat d'utilitzar un altre mot sinònim, aquest mot és indicat entre parèntesi després de la conjunció *o*. Ex: **fil m || aguantar-se per un - fig** viseti na voloské (o na nítotxke). Aquest mateix procediment se segueix també en el cas de formes prefixades d'un mateix verb rus (ex: **fer ... v intr... || ~-se a la mar (o a la vela) mar** <otprávitisia> v plávanie, <uiti> (o <vüiti> v móre.» [14]

El *Diccionari Rus-Català* a les *Explicacions preliminars*, a l'apartat dedicat a qüestions de la significació i traducció al·ludeix també al fenomen de la polisèmia fraseològica: «Les diverses accepcions d'una frase feta o d'una expressió se separen per un punt i coma». [8]

El *Diccionari Català-Castellà* entre les abreviatures parla només de locució i locució verbal, però dins dels articles apareix també locució adverbial. (Vegeu per ex. l'article de **babalà**). A la part introductòria del diccionari, a les *Instruccions per al maneig d'aquest diccionari* presentant les característiques generals s'al·ludeix a la dificultat de la traducció i al valor estilístic de les locucions i frases fetes: «hem maldat per traduir les expressions i girs familiars, tot procurant que la locució equivalent en conservés el valor expressiu.» [15]

A l'apartat dedicat a problemes d'ordre dels mots ocupen un lloc important les observacions referents a fraseologismes: «Els mots, així com les locucions i frases fetes, van sempre en rigorós ordre alfabètic. [...] Les frases són ordenades, en principi, pel primer substantiu o, si de cas no n'hi ha, pel primer adjectiu o verb. Així, per exemple, **amollar les amarres** entra per **amarra**. En canvi, quan el substantiu és variable,

la frase també entrarà per l'altre element comú. Així, **eixerit com un pèsol** (o **com un gínjol**) tindrà entrada per **pèsol**, per **gínjol**, i també per **eixerit**.» [16]

Parlant dels diversos sentits d'un mot es recorda també el fenomen de la polisèmia fraseològica: «Les frases i expressions apareixen a continuació de les accepcions, separades [...] per dues barres (||) i seguides de l'abreviatura de matèria. Els diferents sentits d'una mateixa frase van separats només per una barra (!)». [17]

El *Diccionari Castellà-Català* que sols dóna l'abreviatura de locució repeteix més o menys les mateixes informacions respecte al tractament de les unitats fraseològiques. Dedicada, però, més atenció al problema de les equivalències: «En relació amb les locucions i frases fetes hem de confessar que la traducció que en proposem és sovint aproximativa, i, no cal dir, oberta a d'altres possibilitats. En alguns casos una traducció literal no sembla pas que hagi d'ésser exclosa. De fet, hom troba expressions idèntiques en unes quantes llengües [...]» [14; vegeu també els exemples que hi segueixen.]

El *Diccionari Català-Hongarès* no parla de locucions, sinó de fraseologismes. Com a categoria independent menciona entre les abreviatures només la que es refereix al proverbi. El DCH ofereix indicacions abundants sobre el tractament de les unitats fraseològiques. A la part anomenada *Característiques generals del diccionari* hi ha un apartat sencer dedicat a aquesta qüestió, però es troben informacions referents a la forma gràfica dels fraseologismes també als apartats 1, 3-5:

1. Tipus de lletres [...] Igualment s'usa la cursiva per a totes les construccions catalanes (exemples, fraseologia, etc.). Ens servim de la rodona per a donar la traducció hongaresa [...].

3. Signes de puntuació [...] El punt i coma separa les traduccions corresponents a les diverses accepcions. Usem igualment punt i coma entre les frases fetes, siguin hongareses o catalanes. En algunes entrades especialment llargues (**a, agafar, de, deixar, donar, ésser, fer, haver, obrir, per, prendre, quedar, sortir, tallar, tancar, treure**) ens servim d'una barra vertical per a separar les diverses accepcions. En aquestes mateixes entrades hem agrupat per accepcions els exemples i la fraseologia. Cada un d'aquests grups és introduït per dos punts.

4. Símbols gràfics [...] Contraïem les construccions sinonímiques que només difereixen en un mot posant una barra obliqua entre els elements diferencials: *amb les mans buides / netes üres kézzel; calent de cap / d'orelles részeg; ésser curt / escàs / parc de paraules sz_kszavú; [...] cremar-se / picar-se els dits megégeți a kezét / körmét*. Ens servim d'aquesta solució també per a la presentació comuna de construccions d'estructura coincident però de significats divergents: *a mà dreta / esquerra jobbra / balra; jobb / bal kéz_1; progressió aritmètica / geomètrica számtani / mértani sor*. Col·loquem entre parèntesis certes abreviatures (vegeu més avall) i elements facultatius de mots i de frases. Així, amb «*ésser un*» *cap de carbassa tökfej()* signifiquem que la frase catalana pot ésser vàlida també sense el verb i l'article indeterminat, i que la correspondència hongaresa pot ser tant 'tökfej' com 'tökfej_'. »

5. Informacions gramaticals. 5.1 Caracterització morfològica [...] Els mots d'entrada morfològicament indefinibles (usats només en frases) van seguits per dos punts i la construcció corresponent (**gatzoneta**: *a la ~ guggolva*). [41-42]

L'apartat 8., dedicat tot sencer a qüestions de fraseologia, tracta detalladament la problemàtica, informant on, en quina forma i de quina mena d'informacions es troben acompanyats els fraseologismes al diccionari.⁷ A continuació reproduïxo aquesta part de les instruccions.

8. Fraseologia

8.1. El lloc de les frases fetes dintre de les entrades

Després del mot d'entrada i les informacions gramaticals i d'altra mena que s'hi refereixen, donem totes les traduccions hongareses. Quan s'escaigui, oferim a continuació exemples per a il·lustrar l'ús sintàctic del mot en qüestió. Segueix la part fraseològica, que conté primer frases nominals, després verbals. La successió és alfabètica i és determinada per la lletra inicial de l'element nuclear de cada frase (generalment el primer nom o verb). En algunes entrades excepcionalment llargues (**a, agafar, de, deixar, donar, ésser, fer, haver, obrir, per, prendre, quedar, sortir, tallar, tancar, treure**) les frases fetes estan distribuïdes entre les diverses accepcions del mot d'entrada: a cada sèrie de traduccions sinònimes correspon, després de dos punts, una sèrie de frases.

La mateixa frase acostuma a figurar en diverses entrades: les nominals entren per tots els seus elements principals, les verbals sia pel verb, sia pel primer element nominal. Constitueixen una excepció alguns verbs de gran riquesa fraseològica (**ésser, estar, donar, fer, posar, tenir**), que només porten les frases més estretament lligades a les seves accepcions bàsiques. La resta figuren a les entrades encapçalades pels elements nominals.

8.2. La forma lexicogràfica de les frases fetes

La nostra intenció ha estat de fer constar la fraseologia en una forma abstracta, no com un exemple d'ús concret, sinó com una unitat lexicogràfica. Significa això que els verbs catalans van en infinitiu, els hongaresos –conforme a la tradició local– en tercera persona del present d'indicatiu (*no tocar de peus a terra* a *fellegekben jár*; *a felh_kben jár*). Ens apartem d'aquesta norma quan hem de cridar l'atenció sobre certes limitacions en l'ús de determinades frases fetes. Generalment es tracta de construccions en les quals el verb apareix, preferentment o exclusivament, en un mode, temps o persona determinats. Això és el cas de *quina mosca l'ha picat?*; *haver-se llevat amb el peu esquerre*; *posa-li / fica-li el dit a la boca a veure si mossega*.

(7) Vegeu també l'article esmentat sota la nota nr. 6 de K. Faluba, K. Morvay, 1986.

8.3. El règim de les frases fetes

Els règims preposicionals catalans segueixen, entre parèntesis, el mot o la frase corresponent. Les traduccions són formes flexionades dels pronoms *valami* ('una cosa') i *valaki* ('algú'), abreviades com *vki*, *vmi*. Exemples d'aquesta pràctica: *donar peu (a)* alkalmat ad (vmire); *llancar-se als peus (de)* (vkinek) a lába elé veti magát. Quan s'escaigui, fem constar també en la part catalana els complements *algú* i *alguna* cosa, aquest abreuiat en *uc*: *fer present (d'uc a algú)* (neki)ajándékoz (vmit vkinek).

Si una mateixa frase s'usa sense i amb règim preposicional, o amb diverses preposicions, en definim les accepcions corresponents fent constar només la preposició que val per tota la frase: *fer pudor* bűdös; *b_zlik*; (*a*) bosszant; untat (*vkit*); (*de*) (vmit_1) b_zlik; *valamilyen szaga* v.n; *fig* *valamilyen íz_*; *valamilyen szaga* van.

8.4. Acotacions referides a les frases fetes

La fraseologia pertanyent al llenguatge tècnic de la botànica, zoologia, medicina, etc. porta sempre l'acotació corresponent: *peu de cabra* (zool); *peu de llebre* (bot); *peu de rei* (tecn), *peu d'impremta* (gràf); *la planta del peu* (anat). Fem constar igualment el caràcter antiquat de determinades frases, com és ara *aigua de la reina d'Hongria* (ant).

Les frases fetes pròpiament dites porten acotacions amb una menor freqüència, excepte els proverbis, que van seguits sempre per l'abreviatura (*prov*). Naturalment, assenyallem aquí també les eventuais divergències entre el cercle d'ús de la frase catalana i el de la seva traducció: *tants caps tants barrets* (*prov*) ahány fej, annyi gondolat (ant).

Considerant que les frases fetes tenen necessàriament un sentit figurat, només ens servim de l'abreviatura *fig* quan volem oposar l'ús no del tot fraseologitzat, lliure, i l'ús fraseologitzat d'una mateixa construcció: *acabar en punta* hegyes; *fig* *rosszul végz_dik*; *dur com pedra* k_kemény; *fig* *k_szív_*; *passar per la pedra* kiélesít; *kiköszörül*; *fig* *megreguláz*; *ráncba szed*. També pot donar-se el cas que s'oposin diversos usos fraseologitzats, com ara les traduccions de *fer la pau* (*jocs*) *visszanyer*; *fig* *visszafizeti a kölcsönt* (vkinek).» [43-44]

La introducció del DCH –com es pot veure– intenta orientar millor l'usuari, presentant el tractament de les unitats fraseològiques: assenjala les diferents solucions gràfiques i d'altres emprades en aquest camp; explica les regles de la lematització i les de l'ordenació del material fraseològic dins de l'article. Al mateix temps resumeix les característiques essencials dels fraseologismes (forma lexicogràfica; limitacions en l'ús; variabilitat dels seus elements; possibles règims preposicionals (valència casual); acotacions, marques estilístiques, cronològiques, etc. Els autors insisteixen també en el sentit «figurat» de tots els fraseologismes reservant la abreviatura *fig(urat)* només per a poder distingir determinats graus de fraseologització.

Evidentment, una cosa és quines informacions donen els diccionaris a la part introductòria sobre el tractament de les unitats fraseològiques i una altra és com les tracten efectivament al cos del diccionari. És suficient verificar només els exemples que citen les instruccions (intenteu-ho amb *eixerit com un pèsol* (o *com un gínjol*) consultant les entrades de **pèsol**, **gínjol** i **eixerit** al DCI i al DCat-Cast) per adonar-se que aquest mateix fraseologisme moltes vegades hi figura amb formes discrepants, acompanyades o no per indicacions sobre el seu ús i el seu valor estilístic, i que sovint està «traduït» amb l'ajut d'equivalents que no coincideixen del tot. Però, com es diu familiarment **això són figues d'un altre paner**.⁸ En hongarès *ez (egészen) más tészta* que literalment vol dir 'són pastes (completament) diferents'. Sigui el que sigui, m'agradaria tastar-les un altre dia.

KÁROLY MORVAY

Universidad Eötvös Loránd de Budapest

(8) Al Rosselló, es diu preferentment: *això són figues d'un altre cistell*, cosa que ens crida l'atenció sobre la importància de l'examen de la variació diatòpica dels fraseologismes.